

Demokratiarbete i förskolan

En kvalitativ undersökning om förskollärares tolkning och praktisk tillämpning av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan

Av: Frida Granqvist & Rebecca Lahti

Handledare: Kristin Halverson
Examinator: Åsa Schumann
Södertörns högskola | Lärarutbildningen
Kandidat/Magisteruppsats 15 hp
Självständigt arbete i förskoledidaktik | VT-terminen 2019
Förskolläraryrket med interkulturell profil

Abstract

Title: Democracy work in preschool - A qualitative study on preschool teachers' version and practical application of the concept of democracy based on preschool curriculum

The purpose of the essay is to investigate preschool teachers' version of the concept of democracy based on the preschool curriculum. The essay will also investigate how preschool teachers practically apply democracy in preschool activities. Our essay investigate answers to:

- How is the version of democracy interpreted from the preschool's curriculum of preschool teachers?
- How is democracy practically applied by preschool teachers in preschool activities?

Our essay is based on three different theoretical starting points, which are John Dewey, Lev. S Vygotsky's and curriculum theory. The material that we have studied consists of four interviews with preschool teachers and two articles. The results show us two different perspective of the concept of democracy, based on the preschool curriculum. The first perspective focus one the children and the other perspective with society in focus. Depending on which view of democracy the preschool teachers have, will affect how they practically apply democracy in preschool activities.

Keywords: democracy, rights, preschool, curriculum

”För verkligheten är att vi sitter med 17 barn på två pedagoger. Fem av dem har särskilda behov och det är högt och lågt överallt, man får inga resurser, inga vikarier och Nisse ligger och kräks på toa”. (Förskollärare 2)

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och frågeställning	2
Teoretiska utgångspunkter	3
John Dewey	3
Lev S. Vygotskij	3
Läroplansteori	4
Material och metod	6
Urval	6
Genomförande	8
Metoddiskussion	9
Etiska överväganden	10
Fördelning	11
Tidigare forskning	12
Resultat och analys	16
Tolkningar	16
Barnet i fokus	16
Samhället i fokus	19
Tillämpningar	21
Förhållningssätt	21
Aktiviteter	23
Rutiner	25
Svårigheter	27
Sammanfattning och slutdiskussion	30
Tolkningar	30
Barnet i fokus	30
Samhället i fokus	31
Tillämpningar	32
Förhållningssätt	32
Aktiviteter	33
Rutiner	34
Svårighet	35
Avslutande diskussion	36
Referenslista	38
Bilagor	41
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42

Inledning

Judith och Luna har under valstunden valt aktiviteten 'hemvrån' och går förstrött runt i lekrummet (utan att komma i närheten av själva hemvrån). Istället börjar de pröva olika utklädningskläder. Judith har flera gånger protesterat mot valstunden, inte minst när hon tvingats välja något som hon inte vill. Jag frågar Judith och Luna vad de tycker om valstunden och Judith svarar, 'Dåligt!' På min följdfråga om hon inte tycker om den svarar hon 'Nej' och lägger snabbt till: 'Jag gillar om man får välja själv.' Att barnen uppfattar valstunden som en *begränsning* av sina valmöjligheter, särskild när det är en av dem som får välja sist, syns på många ställen i mitt material. I slutet av en valstund avrundar pedagogen Oskar återsamlingen med att säga: 'Då är valet slut', varpå flera barn ropar: 'Jaaa' och springer från bordet medan Amin glatt tillägger: 'Nu får vi gå och leka vad vi vill!'

Denna situation utspelar sig i Klara Dolks doktorsavhandling *Bångstyriga barn - Makt, normer och delaktighet i förskolan* (2013:91). Situationen i avhandlingen fick oss att reflektera kring på vilket sätt demokrati tillämpas i förskolans praktiska verksamhet och om förskollärares tolkning av begreppet demokrati påverkar.

Begreppet demokrati är det första som nämns i förskolans läroplan: "Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på demokratins grund." (Skolverket 2018:5). Grundläggande demokratiska värderingar och respekt för de mänskliga rättigheterna nämns som en viktig del att förskolan ska förmedla. Vidare står det i läroplanen att barnen ska aktivt medverka i samhällslivet i framtiden och att grunden till det läggs i att demokratiska former utövas i verksamheten (Skolverket 2018:5). Även skolverket skriver om begreppet demokrati utifrån förskolans styrdokument, där lyfts ett demokratiskt arbetssätt upp med ett fokus på barns känsla av trygghet och en respekt gentemot barnet. Demokrati är med andra ord, ett fokus på barnets rättigheter och tanken om barnets bästa, vilket grundas i Barnkonventionen och skollagen (Skolverket 2019).

I Läraförbundets tidskrift *Förskolan* skriver förskolläraren Monica Nylund en sammanfattning av boken *Kan barn förstå vad demokrati är?* skriven av Elisabeth Arnér och Solveig Sollerman. Där lyfts två olika exempel fram på hur demokrati tillämpas i förskolans verksamhet. Det ena är att barns inflytande och delaktighet anses vara ett verktyg att påverka deras vardag och göra sin röst hörd. Det andra är att barn ska lära sig att det är okej att ha olika åsikter, att konflikter kan anses berika och vikten av att lyssna på varandra (Nylund

2014).

Det vi nämnt ovan får oss att reflektera kring om det finns olika tolkningar på begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan och även om det finns olika tolkningar på hur den bör tillämpas till förskolans verksamhet. En tolkning är att barn aktivt ska få göra egna val i sin vardag på förskolan och en annan tolkning är att barns trygghet och rättigheter anses vara viktigast. Genom vårt insamlade material bekräftades våra reflektioner kring de olika tolkningarna av begreppet demokrati. Vi frågar oss om de två tolkningarna står mot varandra eller om de går hand i hand? Vilket perspektiv är det som främst arbetas utifrån i förskolans verksamhet?

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Uppsatsen kommer även undersöka på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet. Vår uppsats undersöker därför svar på följande frågor:

- Hur tolkas begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan av förskollärare?
- Hur tillämpas demokrati praktiskt av förskollärarna i förskolans verksamhet?

Teoretiska utgångspunkter

Uppsatsens teoretiska utgångspunkter grundar sig i det sociokulturella perspektivet där John Deweys teori om demokrati i relation till förskolan/skolan är vår centrala teoretiska utgångspunkt. Vi kommer även att använda oss utav Lev S. Vygotskijs teori där vi fokuserar främst på hur språket ses som ett verktyg för delaktighet. Till sist använder vi oss av läroplansteorin eftersom den kan hjälpa oss att förstå varför läroplanen är uppbyggd som den är. Här nedan följer en presentation av våra teoretiska utgångspunkter.

John Dewey

Dewey har skapat en pedagogik där syftet är att bidra till att bilda ett demokratiskt samhälle som utgår från vetenskaplig kunskap och individen. Dewey ansåg att i skolan ska barns/elevs förmåga att reflektera och självständighet utvecklas. Han påpekade vikten av att undervisningen ska lyckas koppla samman till barns tankesätt, lust och drivkraft, vilket endast kan ske om demokratins huvudsakliga friheter garanteras i skolan. Istället för att barn ska kunna en mängd fakta och visa upp färdigheter i ett antal ämnen bör fokus vara att barn ska utvecklas till handlingsmänniskor med reflektionsförmåga (Sundgren 2011:103, 115 - 116).

Demokrati är ett centralt begrepp i Deweys pedagogik och tittar vi på Sveriges läroplaner från 1982 och senare finns det övergripande mål som till viss del anses grunda sig i Deweys tankar. Han ansåg att skolan och samhället bör ses som en helhet och att det är skolans uppgift att förbereda barn att bli samhällsmedborgare, genom aktiviteter som grundar sig i hur samhället ser ut (Kroksmark 2003:372, 374).

Som tidigare nämnt är vår centrala teoretiska utgångspunkt John Deweys idéer och tankar kring demokrati i relation till skolan, där vi tänker oss att eftersom det finns en läroplan även för förskolan, anses förskolan vara en del av skolans utbildning. Med hjälp av Dewey får vi en definition av begreppet demokrati i relation till förskolan.

Lev S. Vygotskij

Vygotskij ansåg att det är genom språket och i samspel med andra som vi når ett lärande (Smidt 2010:34 - 42). Han lyfte fram att innan det lilla barnet börjar kommunicera med sin omgivning sker utvecklingen utifrån en bestämd biologisk utvecklingslinje och därför utgick han ifrån att människan är en biologisk varelse. Därefter påverkas barnet av olika

sociokulturella faktorer när det lilla barnet börjar kommunicerar med kroppskontakt och blickar. Här menade Vygotskij att människan skiljer sig från andra varelser, då utvecklingen bestäms utifrån sociokulturella faktorer. I den sociokulturella utvecklingen har språket en viktig roll, det är med språket som barn kan bli delaktiga i olika sociokulturella sammanhang och komma i kontakt med sin omgivning. När barn börjar använda sig av språket stannar den biologiska utvecklingen av och utvecklingen sker istället genom kulturen (Säljö 2011:161).

Eftersom vår uppsats grundas i ett sociokulturellt perspektiv blir även Vygotskijs teori intressant för oss. Vi kan använda oss av hans tankar om att människan ses som en social varelse och att språket anses vara verktyget för delaktighet i olika sammanhang eftersom vi upplever att det även är en del av ett demokratiarbete på förskolan. Tankar om att lärandet sker genom samspel med andra och även genom språket kan vi använda oss av och titta på i relation till ett demokratiarbete i förskolans verksamhet, där vi kan se demokratiarbetet som ett lärande gentemot barn. Genom förskollärarnas handlingar, förhållningssätt och planering av verksamheten i förhållande till barns delaktighet, inflytande, trygghet och rättigheter kan det möjliggöra att barn får möta demokrati i förskolan.

Läroplansteori

Inom läroplansteorin är den primära frågan “Vad räknas som kunskap?” och svaret på den frågan är i ständig, aktuell debatt (Wahlström 2016:11). Uppfattningar kring vad som bör vara betydelsefull kunskap i samhället och sedan beroende på tidpunkten lägger grunden till vad som står i läroplanen (Wahlström 2016:13).

Grunden för läroplanens utveckling kan spåras till antikens Grekland, där uppstod den första utvecklingen av att forma en läroplan utifrån olika former av kunskap som skapade ett kunskapsområde (Wahlström 2016:11). I Sverige utvecklades läroplansteorin efter andra världskriget när differentieringsfrågan var som mest aktuell. Frågan handlade om att Sveriges skolsystem var uppbyggt i ett parallellskolesystem där eleverna gick i gemensam folkskola de första skolåren, för att sedan delas upp i fortsättningskola och realskola. Under 1970- talet riktades fokus på hur läroplanens innehåll skulle byggas upp och läroplansteorins utveckling tog fart, där samhälleliga och historiska aspekter blev själva ramarna för vilken utbildning som blev möjlig (Wahlström 2016:25 - 27).

Ett läroplansteoretiskt perspektiv hjälper oss att förstå varför förskolans läroplan är uppbyggd som den är. Det svenska samhället vilar på en demokratisk grund, det innebär både politiska beslut och omröstning, men även en respekt för andra människor, vilket speglas i förskolans läroplan (Riksdagen 2017). Läroplanen lägger stor vikt på att även förskolan ska vila på en demokratisk grund där barns intressen och trygghet ska tas tillvara på. Förskolans uppdrag är att forma barn till demokratiska medborgare (Skolverket 2018:5).

Material och metod

Vi valde att samla in vårt empiriska material genom att dels intervjua fyra stycken olika förskollärare från fyra olika förskolor, och även titta på två olika debattartiklar som tar upp demokrati i förskolan. Vårt fokus ligger på att undersöka på vilket sätt förskollärare tolkar begreppet demokrati utifrån läroplanen, och på vilket sätt demokrati praktiskt tillämpas i verksamheten. Vi kommer att använda oss av en kvalitativ metod i vår undersökning, eftersom den centrala delen är att försöka tolka, beskriva och förstå människors olika erfarenheter av världen (Patel & Davidson 2011:105). Vi har valt att utgå från den läroplan för förskolan som är reviderad 2018 och träder i kraft den 1 juli 2019, eftersom den information kring demokratiarbetet i förskolan som vi använder oss av är oförändrad (Skolverket 2018).

Urval

I vårt urval valde vi att intervjua endast förskollärare där vårt val grundas i deras kompetens från lärarutbildningen, även att det är förskollärarnas ansvar att målen i läroplanen följs i arbetet (Skolverket 2018). En aspekt vi tog hänsyn till i valet av intervjupersoner var tidsramen för vårt arbete, vilket ledde till att urvalet av de tillfrågade är förskollärare som vi redan tidigare haft en etablerad kontakt med. Vi upplevde att förskollärarna som vi intervjuade kände sig trygga i vårt möte, vilket Håkan Löfgren poängterar med vikten av att bygga upp ett förtroende med de tänkta intervjupersonerna, för att få dem att berätta mer (2014:148). En risk med vårt val, att ha en tidigare relation till intervjupersonerna, kan vara att vi, av personliga skäl, utelämnar information från intervjun som kan tänkas utpekande. Vi minskar den risken genom att anonymisera vårt material.

I vår uppsats är våra intervjuer vårt primära material, däremot för att få ett fylligare material har vi valt att använda oss utav sekundära källor som komplement till våra intervjuer, som består av två olika debattartiklar. Vi är medvetna om att debattartiklarna är ett färdigt material som vi inte har samlat in och bearbetat på samma sätt som vi har gjort med intervjuerna. Däremot innehåller debattartiklarna tolkningar och tillämpningar av begreppet demokrati av verksamma personer i förskolan, en förskollärare och en blivande förskollärare, vilket stämmer överens både med vårt urval till intervjuerna men även utifrån våra forskningsfrågor, deras kompetens från lärarutbildningen och deras ansvar i förskolans verksamhet. Med tanke på att vi var färdiga med vår transkribering av våra intervjuer redan innan vi gjorde vårt urval

av debattartiklar, kan det ha påverkat urvalet med att vi hade en bild av "vad vi vill ha" i vårt sökande, med tanke på vad förskollärarna i intervjuerna gett oss för svar. Däremot är inte vårt syfte att få en bredare variation av tolkningar och tillämpningar av begreppet demokrati utifrån förskollärare, utan istället är vårt syfte att få ett fylligare material kring vårt ämne, vilket vi upplever att vi fått.

Den ena debattartikeln som vi använder oss av är "Förskolan ger inte alla barn samma möjligheter till att utvecklas" (2019) skriven på webbsidan *metro* av Olivia Espinoza som studerar till förskollärare. I artikeln lyfter Espinoza upp läroplanens demokratiska uppdrag, att alla barn har rätt till likvärdig utbildning i förskolan, utifrån deras behov och förutsättningar, som hon problematiserar och ifrågasätter om förskolan uppfyller (2019). Med denna artikel kan vi närma oss den ena tolkningen av begreppet demokrati som vi tar upp i inledningen, att demokrati i förskolan handlar om barns trygghet och rättigheter.

Den andra debattartikeln som vi använder oss av är "Barnens eget måndagsmöte" (2009) skriven av journalisten Tora Villanueva Gran på webbsidan *Förskolan* som är Läraförbundets tidskrift för alla förskollärare. Journalisten Tora Villanueva Gran lyfter fram förskollärares syn på att arbeta aktivt med demokrati för att få barnen att hjälpa varandra och att alla barnen ska känna sig delaktiga (2009). Till skillnad från den första debattartikeln kan vi i den här artikeln närma oss den andra tolkningen av demokrati som vi tar upp i inledningen, att demokrati i förskolan handlar om att barn aktivt ska få göra egna val i sin vardag på förskolan.

Vi upplever att debattartiklarna ger oss material på liknande sätt som våra intervjuer eftersom artiklarna utgår ifrån verksamma personer inom förskolan som uttrycker sin åsikt om och tolkning av begreppet demokrati i relation till förskolan. Vi kan se likheter med det material vi samlat in genom våra intervjuer och det som skrivs i debattartiklarna, vilket återigen bidrar till ett fylligare material. I likhet med våra intervjuer kan dessa två artiklar ge svar på våra forskningsfrågor: Hur tolkas begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan av förskollärare? Samt: Hur tillämpas demokrati praktiskt av förskollärarna i förskolans verksamhet?

Genomförande

Det allra första vi genomförde var att kontakta två olika förskolechefer för att få ett godkännande innan vi kontaktade förskollärarna och även för att ha god tid på oss att boka in intervjuer med förskollärare samt bearbetning av material, vilket Löfdahl lyfter fram som en viktig del i början av ett arbete (2014:36). Vi mejlade förskolecheferna med både information om vår uppsats och samtyckesblankett, vilket resulterade i att de gav oss deras godkännande och underskrift på att få kontakta de fyra olika förskollärare som arbetar på deras förskolor. Vi kontaktade sedan de tänkta förskollärarna och informerade om vår uppsats, de fyra olika förskollärarna tackade ja till att delta och vi bokade tider för intervjuer. Därefter skickade vi samtyckesblanketten till deras mejladress som vi sedan fick utskrivna tillbaka, med deras underskrift på, vid intervjutillfället.

Innan våra intervjutillfällen skapade vi en intervjuguide och genomförde en pilotintervju, som Håkan Löfgren tar upp som lämpliga förberedelser (2014:149). Fördelen med att vi skapade en intervjuguide kan vara att den hjälpte oss att hålla strukturen genom intervjun, däremot valde vi att inte ha guiden för detaljerad, eftersom vi ville få så rikliga svar som möjligt. Vi valde att genomföra vår pilotintervju med en studiekamrat från vår utbildning, vilket gav oss chansen att testa våra frågor, vår utrustning och även testa oss själva som intervjuare (Löfgren 2014:150). Det var däremot en nackdel för oss att välja en studiekamrat från vår utbildning eftersom hen visste sedan tidigare vad vi ville undersöka och svarade därför som förväntat. Vi upptäckte detta under vår första intervju med en förskollärare där hen uppfattade en del av våra frågor på ett oväntat sätt, vilket ledde till att vi fick formulera om en del frågor inför vår andra intervju för att det skulle överensstämma med vårt syfte och våra frågeställningar.

Vi valde att genomföra ostrukturerade intervjuer där förskollärarna var medvetna om vilket ämne vi skulle intervjua om. Med hjälp av vår intervjuguide med huvudfrågor och följdfrågor fick vi ett samspel mellan oss som intervjuade och förskollärarna, vilket kan vara en fördel för att få så fylliga svar som möjligt och även nå djupare, enligt Staffan Stukát (2011:44).

Vi valde även att genomföra våra intervjuer tillsammans. Stukát skriver att fördelen med att intervjua två och två kan vara att man får ut mer information, eftersom två personer kan få syn på mer saker än om endast en gör intervjun. En annan fördel kan vara för att säkra att varje intervju går till på ett liknande sätt (2011:46). Stukát nämner även att det kan finnas en risk

med att vara två som intervjuar en person, eftersom den som blir intervjuad kan få en känsla av underläge (2011:46). Däremot upplevde vi att eftersom vi redan innan hade en etablerad kontakt med de vi intervjuade minskade vi den risken.

När vi hade genomfört alla intervjuer transkriberade vi dem till ett delat dokument på våra datorer. Därefter läste vi igenom våra intervjuer och debattartiklarna för att hitta mönster och återkommande begrepp för att kunna strukturera i vårt kommande resultat. I vårt resultat har vi valt att inte benämna förskollärarna med fiktiva namn utan istället kommer vi att presentera deras svar sammanfattningsvis, däremot kommer vi efter varje blockcitat och citat att benämna förskollärarna med till exempel förskollärare 1, förskollärare 2 och så vidare. Detta underlättar för läsaren att se att citaten kommer från alla våra fyra olika intervjuer med förskollärarna.

Metoddiskussion

Eftersom vi vill undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan och även undersöka på vilket sätt de tillämpar demokrati i den praktiska verksamheten valde vi att intervjuar, som Patel & Davidson anser vara ett relevant tillvägagångssätt när man vill få reda på tolkningar (2011:105 - 106). Vi skulle även ha kunnat använda oss utav observationer i förskolans verksamhet för att kunna få svar på vår andra frågeställning, på vilket sätt förskollärarna praktiskt tillämpar demokrati i verksamheten. Det hade kunnat komplettera våra intervjuer och bidragit med ett fylligare material. Däremot ansåg vi att risken med observationer är att förskollärarna skulle vara medvetna om vad vi ska undersöka, och därför inte skulle ha agerat som de har för vana att göra. Vi tänker oss att observationerna skulle kunna ge oss en fel bild istället för att berika vårt material.

En risk med vårt metodval kan vara bearbetningen av vårt material, i det här fallet, transkribering av intervjuer. En svårighet vid transkribering är när talet ska omvandlas till text, eftersom det kan kännas lockande att lägga till punkter, kommatecken, bilda egna meningar och hoppa över pauser, för att göra intervjuaren mer tydliga (Patel & Davidson 2011:107). Av ovanstående anledning har vi valt att använda oss av gemensamma tecken som riktlinjer när vi transkriberat våra intervjuer. Vi bestämde även att inte transkribera

bekräftande ord från oss själva som till exempel “hm” och “ja”, för att få så sammanhängande svar som möjligt.

I en kvalitativ undersökning är det inte endast metodvalet som stärker validiteten utan det strävas efter en god validitet genom undersökningens samtliga delar (Patel & Davidson 2011:106). I vår undersökning har vi valt att använda oss av tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter som behandlar vårt ämne demokrati i relation till förskolan, vilket hjälper oss att få en bild av förskollärares tolkning av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan.

Tillförlitligheten av vår undersökning är garanterad utifrån de intervjuer som gjorts av våra utvalda förskollärare samt de två utvalda debattartiklarna. Däremot om undersökningen skulle ha gjorts utifrån andra förskollärares tolkningar skulle vi kunna få andra resultat. Av den anledningen kan vi inte generalisera vårt resultat.

Etiska överväganden

All information om de deltagande i undersökningen har behandlats konfidentiellt, vilket betyder att det bara är vi som forskare som har tillgång till all personlig information och den kommer inte att ges ut till utomstående (Patel & Davidson 2011:63). Annica Löfdahl tar upp vilka informationskrav och samtyckeskrav som är viktiga att ha med i sin undersökning. Hon lyfter fram vikten av att informera deltagarna i undersökningen så att deltagarna kan ge sitt samtycke. Även information om att deltagarna när som kan avbryta sitt deltagande trots att man tidigare gett samtycke lyfts fram. När deltagarna väl gett sitt samtycke kan materialet börja samlas in (Löfdahl 2014:36 - 37). Innan vi började med våra intervjuer skickade vi ut information och samtyckesblankett till förskolechefer och förskollärare (se bilaga 2,3). Där nämnde vi att allt material kommer att anonymiseras och all information bara kommer att användas i vårt eget analysarbete. I informationen tog vi även upp att all medverkan i undersökningen är frivillig och kan när som helst avbrytas. Vi nämner också hur vi kommer att behandla personuppgifter och hur de kommer bevaras och vilket datum alla personuppgifter kommer att raderas.

Redan vid starten av vårt arbete har vi behandlat all insamlad information där personuppgifter finns med enligt GDPR (Södertörns högskola 2018). Personuppgifter som samlats in är mejladresser, samtyckesblanketter och inspelade intervjuer. Under arbetets gång har det skett

en gallring av personuppgifterna. Efter intervjutillfällena har makulering av förskolläraernas och förskolechefernas mejladresser och telefonnummer skett, likaså efter varje transkribering har det inspelade materialet makulerats. De samtyckesblanketter vi samlat in kommer att makuleras när vår uppsats är godkänd.

En annan etisk fråga som vi diskuterade var vårt egna förhållningssätt under intervjutillfällena. Där hade vi i åtanke att ställa frågor på ett sätt som inte “ställde de mot väggen” eller skulle likna ett förhör. Vi var tydliga med att berätta att vårt syfte handlar om att undersöka och inte att jämföra eller bedöma. Samtliga av våra intervjupersoner gav oss respons på vårt ämne till uppsatsen, de fick en tankeställare kring demokrati i relation till förskolan, i en positiv bemärkelse.

Fördelning

När det kommer till beslut kring ämne, syfte, frågeställningar, teoretiska utgångspunkter, tidigare forskning, intervjufrågor och strukturen har vi tagit dem tillsammans. Däremot har vi delat upp dem praktiska delarna, för att ta hänsyn till tidsaspekten av arbetet.

Vi började med att kontakta varsin förskolechef, vilket resulterade i att vi fick tillfälle att intervjua totalt fyra stycken förskollärare. Detta gjorde det enkelt för oss att dela upp arbetet eftersom vi kunde ansvara för att spela in och efteråt transkribera två intervjuer var. Därefter tog vi beslutet att leta upp en debattartikel var för att göra vårt material fylligare.

Inför resultat - och analysdelen har vi tillsammans hittat mönster, i vårt insamlade material, som sedan blivit våra rubriker i analysarbetet. Både under resultat- och diskussionsdelen har vi valt att genomföra skrivarbetet tillsammans. Däremot har vi delat upp letandet efter kopplingar till vårt resultat och analys i våra teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning, för att underlätta arbetet och spara tid. Tillsammans har vi sedan strukturerat arbetet till en färdig uppsats, med innehållsförteckning och framsida.

Tidigare forskning

Utifrån vårt syfte och våra frågeställningar kommer vi här nedan presentera fyra olika avhandlingar som berör det ämne vår uppsats handlar om.

I Klara Dolks avhandling *Bångstyriga barn - Makt, normer och delaktighet i förskolan* (2013) får vi ta del av berättelser från pedagoger och barn på en förskola som arbetar aktivt med likabehandling, genuspedagogik och barns rättigheter. Under ett läsår genomförde Dolk ett fältarbete där hon befann sig på en förskola i deras dagliga verksamhet, samt genomförde kvällsmöten med pedagogerna för diskussion och problematisering. I förskolans pedagogiska arbete, som medvetet och aktivt genomförs för att berika delaktigheten, jämställdheten och jämlikheten använder Dolk värdegrundsarbetet som ett paraplybegrepp. Syftet med avhandlingen är att undersöka de konflikterna och spänningarna som skapas i relationen mellan vuxen och barn i värdegrundsarbetet. Fokus ligger på hur maktförhållandet uttrycks och förhandlas och på vilket sätt barn har potential till motstånd, nyskapande och delaktighet. Dolk vill även belysa vilken betydelse olika uppfattningar av demokrati kan ha i det pedagogiska arbetet (2013). Hon beskriver delaktighet i relation till politiskt perspektiv, där barn ska få göra sin röst hörd genom att få påverka normer och relationer i förskolans verksamhet. I resultatet tar Dolk upp hur synen på begreppet demokrati har gått från ett samhällscentrerat perspektiv till ett individcentrerat perspektiv, där valfrihet och inflytande hos elever och vårdnadshavare blivit central i skolan. Dolk utgår från tanken att demokratibegreppet har som huvudsyfte att alla ska vara inkluderade. Resultatet visar hur vuxna försöker att leda barn i "rätt" riktning och svårigheten vuxna har om att ge barn makt och tillgång till att vara delaktiga. Begreppet delaktighet och inflytande kopplas även samman med barns ålder, där de äldre barnen främst uppfyller ett önskvärt beteende. Resultatet visar även en diskussion om när barn gör motstånd och blir, ur vuxnas perspektiv, bångstyriga, och om att deras motstånd istället ska ses som att barn bedriver demokrati och inte ställa till med problem. Vi kommer använda oss av Dolks avhandling eftersom hon problematiserar olika uppfattningar av delaktighet och konsekvenser av dessa, vilket överensstämmer med vårt syfte och våra frågeställningar.

Demokratiuppdrag i förskolan av Katarina Ribaeus (2014) är en doktorsavhandling där hon vill få reda på hur det demokratiska uppdraget genomförs i förskolan, och vilka demokratiska ämnen som stöds och utvecklas av förskollärarna. Hon vill undersöka hur förskollärarna

uttrycker sig om förskolans demokratiuppdrag genom deras tal, handlingar och genom barns agerande i förskolans verksamhet. Hennes empiriska material består av gruppintervjuer och observationer av både barns egen lek och planerade aktiviteter. I hennes undersökning lyfter hon fram skolverket som menar på att genom samspel med andra får barn utveckla en demokratisk kompetens. Skolverket menar även att barn bör få möjlighet att delta i demokratiska aktiviteter och lära sig om demokratins villkor. Likt med skolverket lyfter Ribaeus även fram barnkonventionen, där står det att alla barn har rätt att bli lyssnade på, att få vara delaktiga i beslutsfattande aktiviteter som gäller dem. Ribaeus lyfter fram vikten av att som förskollärare själv reflektera över sitt egna förhållningsätt till de grundläggande värderingarna på förskolan. I hennes resultat kan vi se att förskollärarna poängterar att det är deras ansvar att låta barnen få prova på olika demokratiska verktyg för att få inflytande och vara delaktiga i verksamheten. Förskollärarna anser även att en viktig del för delaktighet och inflytande är att följa barnens intresse och initiativ. I avhandlingen lyfter Ribaeus fram att barn påverkas av vuxnas förhållningsätt, och att det är viktigt att vuxna är goda förebilder, genom att visa förståelse för de skyldigheter och rättigheter som finns i ett demokratiskt samhälle. Resultatet i undersökningen visar även att förskollärares förhållningsätt kan vara ett hinder för barns inflytande. Det finns en rädsla för att tappa kontrollen hos förskollärarna, vilket kan uppstå när något oväntat uppstår och de måste tänka om. Ribaeus resultat visar på vilka svårigheter som kan påverka barns inflytande i förskolans verksamhet, där tas barns ålder upp. Förskollärarna anser sig använda strängare ramar för de yngre barnen, för att de själva upplever att verksamheten flyter på bättre. Även organisatoriska faktorer påverkar barns inflytande och gör så att barns inflytande blir åsidosatt. Oavsett svårigheterna lyfter Ribaeus fram att delaktighet inte endast handlar om att bestämma, utan att fokus kan riktas mot att få inkluderas i en gemenskap. Utifrån vårt syfte och våra frågeställningar kommer vi använda oss av Ribaeus doktorsavhandling, eftersom den undersöker demokrati i förskolans verksamhet. I likhet med vår undersökning vill Ribaeus undersöka hur pedagoger talar om begreppet och tar in det i förskolans praktik.

Även Agneta Thörner tar upp demokrati i sin avhandling *Vi kan inte bara utgå från barnens intresse: Pedagogers guidning av barns intresse i förhållande till förskolans målstyrning* (2017). Med en utgångspunkt i ett sociokulturellt perspektiv har hon samlat in sitt empiriska material genom observationer med fältanteckningar och videoinspelning samt intervjuer med pedagogerna på två olika förskolor. Thörners syfte är att få kunskap kring på vilket sätt barns lärande i relation till deras intresse kommuniceras kring och främjas av pedagoger i deras

verksamhet. Thörner tar upp det demokratiska uppdraget i förskolan i relation till begreppen barns delaktighet, inflytande och intresse. Hon menar på att genom att förskolan tar vara på barns inflytande och intresse följs även förskolans uppdrag att leda barn till att bli demokratiska medborgare. Hon problematiserar och lyfter upp olika demokratiska arbetssätt samt konsekvenserna av det. Thörners resultat visar att förskollärare balanserar mellan två olika sätt att se på barn, där det ena är att se barn som kompetenta medan det andra synsättet är att barn är i behov av stöd. Risken med att se barn som kompetenta är att barn då ges större ansvar än vad de klarar av. Resultatet visar även att när barn begränsas, minskas respekten för deras frihet och därmed motarbetas den demokratiska fostran. I likhet med Ribaeus (2014) resultat visar även Thörners resultat på att barns inflytande blir påverkade av organisatoriska faktorer i förskolans arbete. Med tanke på vår andra frågeställning i vår undersökning kan Thörners avhandling vara relevant, eftersom avhandlingen visar på pedagogers demokratiska handlingar i den praktiska verksamheten gentemot barn. På vilket sätt barns intresse tas tillvara på i den planerade verksamheten, vilket är en del av det demokratiska uppdraget i förskolans läroplan, att följa barns intressen.

Den sista avhandlingen vi tar med är Mats Danells avhandling *Vad händer i skolans hus? En studie av hur lärare uppfattar och formar elevers inflytande* (2003). Danells empiriska material är insamlat genom intervjuer med tolv olika lärare. Hans syfte med sin avhandling är att ge en redogörelse av på vilket sätt lärare konstruerar samhällets syfte i sina tankar och handlingar, på vilket sätt lärares tolkning av elevinflytande överförs i handling och vilka erfarenheter som ges till lärare i arbetet med elevinflytande. Resultatet visar att det finns en obalans mellan lärarnas syfte och deras sätt att konstruera elevers deltagande, men en balans mellan lärarnas upplevelse och handlingar i arbetet. Lärarna styrdes i sina handlingar av erfarenheter och egen förståelse för vad som var realistiskt att genomföra i arbetet. Resultatet visar även att lärarna poängterar vikten av att eleverna bör lära sig både om rättigheter och skyldigheter, där lyssna in varandra, följa demokratiska beslut och ta hänsyn till andras vilja tas upp som viktiga faktorer. I likhet med Ribaeus (2014) resultat visar även Danells resultat att lärarna använder sig av strängare ramar när det gäller verksamhet för de yngre barnen, för att få verksamheten att fungera. För att kontrollera i vilken utsträckning eleverna fick möjlighet till deltagande genomfördes olika arbetsmetoder och diskussion med eleverna. Resultatet visar även, utifrån socialkonstruktivismens perspektiv, att lärarnas beteende anses vara ett sätt att få behålla sin legitimerade lärarroll och ha uppsikt över den existerande ordningen i skolan (2003). Danells avhandling är intressant för vår undersökning eftersom den

visar på en problematik med vad samhället önskar för skola och vad som är praktiskt möjligt. Vi har en medvetenhet om att Danells avhandling bygger på material från lärare som är verksamma inom skolans värld och inte förskolan som vår uppsats undersöker. Däremot tänker vi att oavsett vart någonstans du är verksam som lärare så har du en läroplan att följa, i vårt fall, förskolans läroplan som förskollärare.

Resultat och analys

Syftet med uppsatsen är att undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Uppsatsen undersöker även på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet. Med hjälp av våra teoretiska utgångspunkter: Lev S. Vygotskij, John Dewey och läroplansteori kommer vi här att presentera vårt resultat. Denna del består av två huvudrubriker. Den första huvudrubriken är: tolkningar, som innehåller de två underrubrikerna: barnet i fokus och samhället i fokus. Den andra huvudrubriken är: tillämpningar med underrubrikerna: förhållningssätt, aktiviteter, rutiner och svårigheter.

Tolkningar

Här presenterar vi vårt insamlade material från våra intervjuer och våra två debattartiklar utifrån vår första frågeställning: Hur tolkas begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan av förskollärare?

I våra intervjuer och debattartiklarna kan vi se våra två perspektiv på hur begreppet demokrati tolkas utifrån förskolans läroplan. Ena perspektiv belyser barns trygghet och rättigheter i förskolan, medan det andra perspektivet belyser vikten av att arbeta med demokrati i förskolan för att ge barn en förförståelse kring hur samhället är uppbyggt. Till exempel fatta beslut, rösta och skyldigheter. Utifrån dessa två perspektiv har vi valt två underrubriker: barnet i fokus och samhället i fokus.

Barnet i fokus

För att få svar på vår första frågeställning, ställde vi frågan: hur tolkar du begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan? I våra intervjuer. Majoriteten av förskollärarna tryckte på vikten av att som förskollärare respektera barn, att deras röst ska bli hörd och ha en förståelse för deras olikheter som till exempel hemsituationen eller särskilda behov. En av förskollärarna pratade om lyhördhet vid en inskolning:

Vi kan ta en inskolning, när barnet kommer och så ska man, en del har ju det här att barnen får skrika, de ska lära sig hur det är. Nu kanske inte jag, jag har sett det men jag har inte varit i den situationen själv, men jag har sett att vissa är utav den typen att de ska minsann lära sig det här, så det spelar ingen roll. Ja, men efter tredje fjärde dagen, det är väl en sak om det gått en månad, men precis i början i en inskolning så kanske man får titta på och lyssna in barnet och vi avbryter nu. (Förskollärare 4)

En annan av förskollärarna som också tog upp lyhördhet ställde det i relation till barns rätt att uttrycka sig:

... du måste vara lyhörd, för alla barn och allas barns rätt att uttrycka sig och sina åsikter, alla barn har inte ord och alla barn har inte kroppsspråk. Man måste vara väldigt lyhörd för att ett ja kanske inte alltid är ett ja och att en sprudlande kropp inte alltid betyder att man är jätteglad. (Förskollärare 2)

Utifrån Vygotskijs teori, i det sociokulturella perspektivet kan vi se att språket är en viktig del i barns sociala utveckling för att nå delaktighet. Vygotskij menade att det lilla barnet uttrycker sig mot sin omgivning genom blickar och kroppsspråk men att det är när språket utvecklas som barnet blir delaktig med omgivningen (Säljö 2011:161). Tittar vi på förskollärarnas svar ovan, poängterar de vikten av att vara lyhörd gentemot barn för att de ska få vara delaktiga i ett sammanhang. I likhet med Vygotskij ser vi att den första förskolläraren tar upp att det lilla barnet visar missnöjdhet genom att skrika och att det är förskollärarens ansvar att lyssna in barnet. Däremot kan vi se att i det andra citatet lyfter den förskolläraren upp att oavsett hur barnet uttrycker sig krävs det att vara lyhörd eftersom hon poängterar att "... ett ja kanske inte alltid är ett ja" (Förskollärare 2).

Tittar vi på debattartikeln "Förskolan ger inte alla barn samma möjligheter att utvecklas" skriven av blivande förskolläraren Olivia Espinoza (2019) ser vi en likhet med de svar vi fick i våra intervjuer. Espinoza belyser att i läroplanen för förskolan står det att barn ska erbjudas rätten till att använda sig av olika uttrycksformer, vilket hon tolkar som att olika sätt att kommunicera och uttrycka sig ska främjas i förskolan, och att det är förskolans ansvar att anpassa sig efter var i utvecklingen barnet befinner sig. Med tanke på Vygotskijs teori, att språket möjliggör barns delaktighet och de svar vi fått i våra intervjuer, ställer vi oss frågan vad som händer med ett barn som inte har ett språk? Kan det barnet aldrig uppnå känslan av delaktighet? Tittar vi på vårt insamlade material kan vi se att förskolläraren i citatet ovan poängterar vikten av lyhördhet eftersom barn kan uttrycka sig på fler sätt än genom språket. Vi tänker oss att genom det förhållningssättet möjliggör det att barn som inte har ett språk blir delaktiga.

Ett annat begrepp som togs upp av samtliga förskollärare i våra intervjuer var rättigheter. Alla

tog däremot upp olika perspektiv på vad som räknas som rättigheter. Till exempel lyftes det fram att barn ska ha rätt att påverka sin dag på förskolan, alla barn ska få komma till tals och alla barn ska bli lyssnade på. Till exempel sa tre olika förskollärare det här:

... och jag som förskollärare måste... se till att barnens röster blir hörda. Det är mitt ansvar. Att de blir syn ... att de syns och får sin röst hörd och har då på så sätt möjlighet och påverka. Och på så sätt vara delaktiga, det är demokrati. (Förskollärare 3)

Vad de är intresserade av, att också som sagt göra dem hörda. Ja både att lyssna på kompiserna, vad den säger, att jag också lyssnar ... (Förskollärare 2)

... inte förkasta de frågeställningarna utan att man lyssnar på dem och det är ju en del av det här demokratiska arbetet, alla barn har en, har sin röst och rätt att bli lyssnade till. Ehm, de får inflytande i verksamheten och det gör ju det till deras, till deras vardag. (Förskollärare 1)

Vi kan även se en likhet med debattartikeln ”Barnens eget måndagsmöte” där förskolläraren Jennie Aronsson anser att lyssna på barn ingår i vardagliga situationer, som är en del av en helhetssyn på ett demokratiskt arbete. I debattartikeln får alla barn komma till tals genom att förskolan ordnat med måndagsmöten, där får barnen, en och en hålla i ordet och diskutera tillsammans. För att tydligare visa vem som har ordet använder de sig av en pinne, som de beskriver som en ”talking stick”. När ett barn håller i pinnen vet de andra barnen att det är endast det barnet som får prata, och att de andra får lyssna (Villanueva Gran 2009).

Efter att en av förskollärarna lyft fram begreppet rättigheter nämner hen vikten av att som förskollärare vara tillgänglig, både fysiskt och mentalt:

Säga det att: nej men hörru nu orkar jag inte lyssna eller nu kan jag inte lyssna på dig, för att det ”här” händer. Men du får jättegärna sitta hos mig just nu. Eller vad det kan vara. Och det här fysiska också, att du är faktiskt [sic] med vad barnen gör, men du behöver inte vara med i leken hela tiden, men du behöver ändå ha koll och då är du tillgänglig som stöd och person. (Förskollärare 2)

Tittar vi på svaren från intervjuerna och debattartikeln tolkar vi att barns rättigheter är en viktig del i arbetet, i form av att lyssna på och respektera barns åsikter. Utifrån John Deweys

teori poängteras att undervisning som lyckas koppla samman till barns motivation, intressen och uppfattningar endast kan ske genom grundläggande friheter inom demokratin, vilket även handlar om rättigheter (Sundgren 2011:115 - 116). Tittar vi på läroplanen för förskolan ser vi en likhet med Deweys teori, även där lyfts vikten av att barns intresse, lust och vilja ska uppmuntras och att förskolan ska vila på en demokratisk grund (Skolverket 2018). I våra intervjuer bekräftar en förskollärare det uppdrag förskolan har i sin tolkning av demokrati i förskolan. Hen svarade: ”... med demokrati för det är ju liksom en stor del i läroplanen och det vi ska göra, så att, vi är ju här för barnen ...” (Förskollärare 1). Vi reflekterar kring om hens tolkning endast är ett inlärt citat från läroplanen, medan det å andra sidan är en förskollärares ansvar, att läroplanens uppdrag följs (Skolverket 2018:12).

En annan förskollärare reflekterade kring barnkonventionen:

Just den här delen också, FN:s barnkonvention är en sån stor del snart, en del av våra lagar i Sverige också så att. Man måste ju fundera en till två gånger liksom, vad är det vi gör för nånting? Just det här med att, är demokrati att barnen får välja sångkortet, är det liksom, är det så långt vi kan arbeta med demokrati eller kan vi gå längre? (Förskollärare 4)

Utifrån läroplansteorin är historiska och samhällliga aspekter ramen för hur läroplanen ser ut och vad som är möjligt för en utbildning (Wahlström 2016:25 - 27). Tittar vi på dagens samhälle kan vi se att till exempel barnkonventionen är en del av synen på barn. Den lyfter att även barn har mänskliga rättigheter precis som vi vuxna har och den blir till lag år 2020 i det svenska samhället (Regeringen 2018). Utifrån läroplansteorin tänker vi oss att barnkonventionen finns i läroplanens värdegrund för att det är en del i dagens samhälle. I likhet med läroplansteori kan vi se att Dewey ansåg att den utvecklingen som sker i samhället även ställer nya krav på pedagogiken, att om samhället ändras är det omöjligt att förskolan/skolan skulle hålla sig oförändrad (Sundgren 2011:104).

Samhället i fokus

Även här kommer vi att presentera frågan: hur tolkar du begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan? Här blir istället fokus på att förskollärarna tolkar demokrati som en förberedelse för barn om hur ett samhälle är uppbyggt.

En av förskollärarna fokuserade främst på att demokrati i förskolan står i relation till samhället när hen pratade om begreppet rättigheter:

... demokrati ger ju också människor i ett samhälle rättigheter och leva ut sig som fritt som de vill och sen är det också det här med skyldigheter är ju lite baksidan av rättigheterna, man är ju skyldig till vissa saker, eller ja, man måste leva upp till vissa skyldigheter, för att ett demokratiskt samhälle ska fungera. Det är lite det här med att man ger och tar... (Förskollärare 1)

Förskolläraren fortsätter i intervjun att lyfta fram att det demokratiska uppdrag som förskolan har är att visa barn hur samhället är uppbyggt och hur det fungerar. Hen säger: "... förskolans uppdrag, demokratiska uppdrag är ju att se till att, vi arbetar med, ehm, på ett sätt så att barnen förstår att man får en förståelse för samhället och hur det funkar." (Förskollärare 1). Vi tolkar det som att förskolläraren ovan ser förskolan och samhället som en helhet, där arbetet i förskolan kan ta vara på det som händer i samhället och inte utesluta strukturen på hur det demokratiska samhället är uppbyggt. Tittar vi på Deweys teori anses pedagogisk framgång endast nås genom att se individen, skola och samhället som en helhet där skolan ses som ett miniatyrsamhälle (Sundgren 2011:104 - 105).

Två andra förskollärare kommer också in på ämnet samhälle, där menar de på att det är förskollärarens ansvar att vägleda barn på den nivån som de befinner sig på för att visa hur det svenska samhället är uppbyggt:

Till exempel melodifestivalen har ju varit, det är också en röstning, att man har möjlighet att påverka. Vad tyckte du, vad tyckte jag, vad hände, vem blev det. Så. Ehm.. och det är ju en del av det större samhället. Men när vi jobbar så här nära, här på förskolan, så sitter ju vi i vårt lilla samhälle som vi har här. (Förskollärare 3)

Just det här med att fostra en, en kultur att, de bildar sin kultur i en avdelning, att de känner att de har en delaktighet i det. (Förskollärare 4)

Förskolläraren ovan beskriver förskolan i likhet med Deweys tankar om ett miniatyrsamhälle, där man tar ner till exempel en omröstning från samhället till förskolenivå. Att se förskolan som en förberedelse för samhället ses på olika perspektiv i vårt material. Olivia Espinoza problematiserar samhällets krav, normer och värderingar och ifrågasätter om det istället bidrar

till utanförskap. Hon lyfter att förskolan är en arena där barn får utveckla sin sociala kompetens, öva samspel och kamratrelationer. Däremot menar hon på att alla barn har olika förutsättningar och att förskolan inte uppnår sitt demokratiska uppdrag, att inkludera alla barn och att alla barn får en likvärdig utbildning (2019). Utifrån läroplansteorin är den återkommande frågan "Vad räknas som kunskap?" central (Wahlström 2016:11). Eftersom förskolans läroplan lyfter fram att den är en kulturell och social mötesplats, tolkar vi att den sociala förmågan anses räknas som kunskap (Skolverket 2018:5). Återigen kan vi även titta på Vygotskijs teori, där en viktig del i barns sociala utveckling är språket, för att nå delaktighet (Säljö 2011:161). Utifrån Espinozas problematisering, läroplansteorin och Vygotskijs teori, frågar vi oss om barns sociala förmåga spelar roll och påverkar deras demokratiska möjligheter i förskolans verksamhet? Vilket leder oss vidare till vår andra frågeställning.

Tillämpningar

Här presenterar vi vårt insamlade material från våra intervjuer och våra två debattartiklar utifrån vår andra frågeställning: på vilket sätt tillämpas demokrati praktiskt av förskollärarna i förskolans verksamhet? Denna del är uppdelad i fyra underrubriker: förhållningssätt, aktiviteter, rutiner och svårigheter. Vi har valt dessa underrubriker utifrån de svar vi fått i våra intervjuer, samt innehållet i de valda debattartiklarna.

Förhållningssätt

En av förskollärarna fokuserade främst på att ledarskapet är en viktig del i det praktiska arbetet, till exempel tog hen upp en situation från en inskolning. Där ett barn visade missnöje: "Det här är också demokrati, vad är det som barnet signalerar, är det argt, ledset hur reagerar den på situationen." (Förskollärare 4). Förskolläraren ovan poängterar vikten av att i det demokratiska arbetet lyssna in barnets signaler. Det är däremot inte bara under en inskolning som ledarskapet är viktigt, enligt förskolläraren:

En annan grej är väl, om jag är i en situation och jag har planerat upp någonting som jag tror är roligt för barnen, och sen så är det nån som sätter sig helt på tvären, "jag tänker inte", då är det kanske ett test mot mig som ledare för barnen. Det är återigen ledarskapet, hur hanterar jag de, är det faktiskt så att de behöver någonting annat, det här var inge roligt. Fråga barnen, hur tänker ni, vad tycker ni är kul att göra? (Förskollärare 4)

I situationen ovan poängterar förskolläraren vikten av att i sitt ledarskap följa barns intresse

och vara öppen för att planeringen kan ändras. Förskolans läroplan lyfter att barns nyfikenhet och intresse ska uppmuntras (Skolverket 2018:7). Vi kan se en likhet med förskolans läroplan, där syftet är att sträva efter och inte att uppnå målen, med Deweys teori. Han anser att om en lärare är bunden till att följa läroplanens mål, plan och betygskriterier kan det medföra svårigheter för barns utvecklingsprocess (Sundgren 2011:116 - 117).

Två förskollärare i våra intervjuer nämner att förhållningssättet är en del av demokrati, hur förskollärare är mot varandra. De berättar att:

Ansvarstagandet och kunna ta ansvar för sina egna handlingar och hur jag är mot andra, hänger ju också ihop med demokrati. Det här förhållningssättet liksom. Hur är barnen mot varandra, hur är jag mot barnen. (Förskollärare 3)

Också att dela med sig av legobitar eller bilar, sitter du med alla bitar så blir din kompis ledsen och prata om det. Uppmuntra barnen att prata om saker, inte slå eller utan att diskutera och argumentera och berätta för varandra vad man vill och vad man inte vill. Stopp handen är superviktig i det här. (Förskollärare 2)

Tittar vi utifrån Deweys teori kan vi se att skolan bör fokusera på att barn ska utveckla ett förhållningssätt som bygger på reflektion. Målet är att barn ska kunna samarbeta och samtala med varandra där de får utveckla sig i att argumentera för sina åsikter, vilket däremot inte utesluter en konfliktfri miljö (Sundgren 2011:117). Vi kan se en likhet med Deweys tankar och förskollärarna ovan, där strävan efter att barn ska ta ansvar för sina egna handlingar och hur de är mot varandra sätts i fokus. En annan förskollärare som tog upp liknande exempel menade på att det är hens ansvar att låta barn möta situationer där de får göra egna val och reflektera över dem: ”Att man låtsas då att det finns en valmöjlighet. Till exempel i hallen, vill du ha den jackan eller den jackan? Vi ska gå ut, men du måste välja, du har det här. Få lite val för att välja en annan väg.” (Förskollärare 4).

Även förskollärare 1 tar upp vikten av att det är förskollärarnas ansvar att erbjuda barn valmöjligheter. Däremot lyfter hen att valen inte kan vara för stora till exempel säga till en treåring i en matsal: sätt dig vart du vill. Istället begränsa valet för barnet genom att visa ett bord och därefter får barnet välja sittplats. Tänker vi tillbaka på Deweys mål att barn ska utveckla ett reflekterande handlingsätt, bör vi komma ihåg att hans fokus är skolan där barn

är äldre än barn i förskolan. Tittar vi på våra svar från förskollärarna ser vi att de lyfter upp vikten av att begränsa valmöjligheterna för barn och inte göra valen för stora. Dewey menade på att skolan ska förenkla speglingen av dagens samhälle, eftersom det kan finnas en risk att barn kan bli distraherade och förvirrade över de stora valmöjligheterna (Kroksmark 2003:381). Kan vi tänka oss att genom begränsning i valsituationer möjliggörs det att demokrati praktiskt tillämpas för de yngre barnen?

Aktiviteter

Tänk dig själv hur jobbigt det skulle vara att gå till jobbet varje dag och inte ha en aning om vad man ska göra. Genom måndagsmötet involverar vi barnen, tillsammans planerar vi hur kommande vecka ska se ut. (Villanueva Gran 2009)

Detta är ett citat från en av våra debattartiklar, där förskolläraren tillämpar demokrati praktiskt genom att genomföra en aktivitet som de kallar måndagsmötet. Förskolläraren menar på att trivseln hos barn och ett gemensamt ansvarstagande kan öka genom att barn får vara med och bestämma (Villanueva Gran 2009). Två förskollärare från våra intervjuer berättar att de använder sig av lego och omröstning i sina samlingar för att barn ska få möta demokratiska handlingar:

Men att det också blir ganska tydligt med staplar av lego. Man har två alternativ och alla barn får en varsin färg av alternativen och så får man lägga legobiten vid aktiviteten och sen bygger man ihop delarna. Då blir det jättetydligt, den var högre, då var det majoriteten. Nu ska vi ta ett demokratiskt beslut och majoriteten vinner. Sätta ord på och sen får man förklara det på ett annat sätt... (Förskollärare 2)

...omröstningar till exempel i en samling. Ska vi sjunga den här sången idag? Räck upp handen. (Förskollärare 1)

Enligt Dewey kan barn uppleva mening i skolans aktiviteter om dess utformning speglas av samhällslivet, att barn upptäcker och känner igen innehållet i aktiviteterna från samhällslivet. Två viktiga komponenter som möjliggör att barn kan utveckla sina personliga förutsättningar för att kunna ta eget ansvar och känna frihet, är att aktiviteterna är meningsfulla och att barn vistas i en social miljö (Kroksmark 2003:374). Tittar vi på citaten ovan kan vi se att förskollärarna praktiskt tillämpar demokrati genom att förenkla och spegla samhällets

demokratiska handlingar med hjälp av lego och handuppräknung i en social aktivitet. I likhet med Dewey kan vi se att även Vygotskij lyfte fram vikten av den sociala miljön för barn, han menar att i en social process skapas inlärning (Kroksmark 2003:447). Genom kulturella upplevelser och samspel med andra utvecklas förmågan till kännande, tänkande och kommunikation (Säljö 2011:155). Utifrån Vygotskij kan vi tänka oss att demokrati kan ses som ett lärande som barn i förskolans verksamhet ska erfara. Genom förskollärarnas aktiviteter ovan får barn erfara och möta demokratiska handlingar, vilket kan bidra till ett lärande.

Tre av förskollärarna i våra intervjuer nämnde att det är skillnad på aktiviteter för de äldre barnen och för de yngre barnen:

... arbetar jag med ett- till treåringar och där är det oftast, man kan säga det blir konflikter mellan barnen att de ska ha en leksak, eller, ehm, de tycker det är orättvist att vissa får göra en sak och de andra inte får det. Ehm, det sättet som jag tillämpar det på är ju att lyssna in, vad är det de tycker? Vad är det de vill göra för nånting? Ehm, och se till vilken, vilken gräns är det rimligt att alla får göra allt hela tiden, så., ehm, och sen ändå försöka ha en dialog med de men så gör vi, har jag hört att ni vill göra det här, ehm. Vad tycker ni om att vi göra såhär? Och har den här växelverkande med, i alla fall med treåringarna, så. (Förskollärare 1)

Det är en utmaning att tillämpa demokrati för de yngre barnen om vi bara pratar om begreppet, vad det innebär, eh, och då är det ju en utmaning, men en väldigt kul utmaning att komma fram till, hur kan vi arbeta med demokrati för de yngre barnen? För att man kan ju hitta, det är ju inte en lika stor utmaning att arbeta med demokrati för de äldre barnen, eftersom att man kan använda, arbeta mer med begrepp och prata kring de, så. (Förskollärare 3)

För en ett och två åring kan demokrati vara, vill du ha äpple eller banan? Alltså den valfriheten... (Förskollärare 2)

Både från våra intervjuer och debattartiklar upplever vi att fokus ligger på de äldre barnen när det gäller att tillämpa demokrati praktiskt till verksamheten. I likhet med Dewey genomförde Dewey sina pedagogiska idéer i en försöksskola för att se om idéerna fungerade i praktiken, fokus låg på barn i åldrarna 4-14 år (Kroksmark 2003:373). Kan vi tänka oss att det är problematiskt att arbeta med demokrati för barn under fyra år, eftersom Dewey inte valde den

åldersgruppen? Eller kan vi tänka oss att de är så enkelt som en av förskollärarna ovan nämner, att ge det yngre barnet valmöjligheten: "vill du ha äpple eller banan?" (Förskollärare 2). Tittar vi på problematiken utifrån läroplansteorin kan vi se att läroplanen kan ses som normativ, enligt Wahlström, eftersom det finns förväntningar på vad barn ska klara av och utvecklas i (2016:179-180). Förskolans läroplan riktar sig till barn mellan 1-5 år och i likhet med det förskollärarna nämner ovan blir problematiken hur man praktiskt kan tillämpa demokrati beroende på om det är en grupp med tvååringar jämfört med en grupp med femåringar. Trots att läroplanen kan ses som normativ, utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv, kan vi även se att läroplanen är öppen för olika tolkningar (Wahlström 2016:179). Förskolans läroplan innehåller endast riktlinjer om vad verksamheten ska innehålla, inte formuleringar på hur förskollärare ska arbeta. För att kunna anpassa förskolans verksamhet utefter barnens olika åldrar, som förskollärarna ovan tar upp när det gäller demokrati i förskolan, frågar vi oss om vikten av att kunna göra egna tolkningar av läroplanen är en central del i rollen som förskollärare?

Rutiner

Ett mönster vi kunde se i våra intervjuer var att förskollärarna nämnde att rutinsituationer kan vara ett hinder för det demokratiska arbetet, där barn inte har valmöjligheter:

... du måste vila, du har inget val för det är bestämt att du ska vila. Du kan absolut tala om att du inte vill sova, men jag som vuxen bestämmer att du ska sova. Det är en sån där rutinsituation, klassisk grej. (Förskollärare 2)

... vissa saker är ju styrda på förskolan, vi har tider när vi ska äta frukost, tider när vi har lunch, sånt som vi inte kan styra direkt över. (Förskollärare 3)

Kontinuitet i barns utveckling är enligt Dewey en psykologisk nödvändighet, han ansåg att skolan ska sträva efter att de aktiviteter barn har med sig hemifrån även ska finnas i skolans miljö (Kroksmark 2003:381). Tittar vi på förskolans läroplan står det att: "Förskolan ska erbjuda barnen en god miljö och en väl avvägd dagsrytm med både vila och aktiviteter som är anpassade efter deras behov och vistelsetid." (Skolverket 2018:7). Vi kan tänka oss att rutinsituationer såsom vila och måltider är något som barn är bekant med hemifrån. Däremot lyfter förskollärarna ovan fram att i de situationerna får inte barn samma demokratiska valmöjlighet som i andra situationer. Med tanke på barns olika behov, till exempel en ny

inskolad ettåring som har större behov av sömn på andra tider än förskolans vilostund, eller om ett barn inte känner sig hungrig vid lunchtiden utan senare, frågar vi oss om rutinsituationer kan bidra till att barn upplever att de inte blir lyssnade på och att deras rättigheter förbises?

I debattartikeln ”Barnens eget måndagsmöte” anser förskolläraren Jennie Aronsson och barnskötaren Lotta Sjöman att: “ ... demokratiarbete i en barngrupp ett ständigt utvecklingsarbete.” (Villanueva Gran 2009). Vi tolkar att arbetsgruppen på förskolan ständigt bör reflektera kring barns individuella behov i relation till förskolans rutiner, vilket får oss att reflektera över om det kan bidra till att barns rättigheter inte förbises i rutinsituationer.

En annan förskollärare berättar hur hen praktiskt tillämpar demokrati när ett barn inte vill följa rutinerna:

Alternativt sådana barn som aldrig vill gå ut, till exempel. “Tycker inte om att vara ute”, men ute så är det världens gladaste barn, fast det kan ta 25 minuter att få ut den. Eh och där måste man vara medveten om på vilket sätt, att det inte alltid blir jo du måste gå ut för alla andra ska gå ut. Utan man hittar metoder, vad är det som du vill göra här inne som du inte kan göra där ute? Att ta med pennorna ut då, för då har du fått ditt val, men du har följt majoriteten men du har fått din lilla del. (Förskollärare 4)

Även här kan vi titta på förskolans läroplan, där det står att: “Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen, både utomhus och inomhus och i varierade miljöer.” (Skolverket 2018:11). Utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv har synen på barn historiskt sett ändrats, idag anses förskolan både vara en kollektiv och individuell barnomsorg (Wahlström 2016:102 - 103). I situationen ovan kan vi se att utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv tar förskolläraren hänsyn till både det kollektiva och det individuella, där hen ger barnet en begränsad valmöjlighet som en metod för att få barnet att följa med i den aktivitet som majoriteten valt.

I rutinsituationer, som förskollärarna från våra intervjuer berättar om ovan, kan vi se att barns delaktighet minskar, däremot kan vi även se i våra intervjuer att en av förskollärarna försöker ta hänsyn till och respektera barn som enskilda individer: ”... också absolut inte prata över huvudet på barnen. Det är jättesvårt! Men det är också en demokratisk grej tycker jag.”

(Förskollärare 2). Vi kan se att även förskolläraren i debattartikeln anser att: “ ... kunna förklara när man som vuxen tycker att ett annat alternativ är bättre ... ” (Villanueva Gran 2009), ingår i ett demokratiarbete. Vilket vi tolkar att även här finns vikten av en respekt gentemot barn. Tittar vi på Deweys och Vygotskijs teori kan vi se att båda betonar vikten av det sociala samspelet för barns delaktighet (Sundgren 2011:104) (Säljö 2011:161). Utifrån deras teori kan vi se att förskollärarna ovan lyfter fram vikten av att samspela med barn för att de ska bli delaktiga i verksamheten, även i rutinsituationer som redan är bestämda.

Svårigheter

En fråga vi ställde till förskollärarna i våra intervjuer var: Ser du några svårigheter i att tillämpa demokrati i verksamheten? En förskollärare vi har intervjuat lyfte fram svårigheten och problematiken när arbetslaget inte har samma synsätt på hur verksamheten ska vara utformad:

... eh när det är bristande syn i arbetslaget, blir det jättesvårt. Det är i princip omöjligt. Särskilt om man jobbar med personer som tycker att läroplanen är hittepå. Väldigt ofta old school människor, som har nära till pension. Man behöver vara stentuff, stöd från chef och du behöver ha stöd från åtminstone en kollega. Du måste kunna visa på att det här är läroplanen och du får inte göra det som går emot den. Du får inte vara super auktoritär hela tiden, för det går emot läroplanen, du måste ha ett demokratiskt förhållningssätt. Och då måste man även våga diskutera vad det innebär, och det är svårt med utbildade eller de som utbildade sig på 60- talet. Men också nya utbildade. Viljan att utvecklas måste finnas, finns inte den är det jättesvårt att jobba med demokrati. Särskilt att det är viktigt att visa att vi vuxna har ett demokratiskt förhållningssätt mot varandra. Barnen läser det väldigt fort, när det är konflikter i arbetslaget. (Förskollärare 3)

Vi tolkar förskollärarens svar ovan att om arbetslaget har olika förhållningssätt och syn försvårar det inte endast ett demokratiskt arbete, utan även går emot läroplanen. Tittar vi på förskolans läroplan står det att: “Alla som verkar i förskolan ska samtidigt hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och denna läroplan och klart ta avstånd från sådant som strider mot dessa värden” (Skolverket 2018:6). Utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv betonas vikten av att ha begrepp och förståelse för att följa läroplanen, samt en metodisk och reflekterande plan för det praktiska arbetet i verksamheten (Wahlström 2016:203). Tittar vi på förskollärarens svar ovan och vad läroplansteoretiska perspektivet betonar kan vi se en likhet i vårt urval till våra intervjuer, att vi endast intervjuat förskollärare

eftersom de har en kompetens från lärarutbildning. Det är förskollärarens ansvar att läroplanen följs och att leda arbetslaget, även i de perioder när vikarier är i verksamheten (Skolverket 2018). Vilket får oss att reflektera kring om det krävs att det finns förskollärare som arbetar i förskolan för att verksamheten ska grundas i ett demokratiarbete?

Tittar vi på förskollärarens svar ovan, kan vi se att hen nämner att ett ständigt auktoritärt förhållningssätt går emot förskolans läroplan och påverkar det demokratiska förhållningssättet negativt, vilket blir en svårighet i verksamheten. Dewey menade att det startar en omedveten process av utbildning hos barn redan från födseln. Där menar han att rutiner bildas, känslor gro och läran av begrepp börjar. All utbildning bör utgå ifrån barnets intresse och det är förskollärarens ansvar att möta upp barnets naturliga aktiviteter, annars finns det en risk att lärandet pressas på barn vilket kan ge konsekvenser, att barn hämmas i sin utveckling (Kroksmark 2003:379).

En annan förskollärare berättar att en svårighet är att låta alla barn få göra sin röst hörd i dagens stora barngrupper och personalbrist:

Det kan vara svårt att låta alla barn göra sin röst hörd. För verkligheten är att vi sitter med 17 barn på två pedagoger. Fem av dem har särskilda behov och det är högt och lågt överallt, man får inga resurser, inga vikarier och Nisse ligger och kräks på toa. Och så måste någon gå dit och så är man själv med 16 barn. Personalbrist och stora barngrupper är svårt och finns det inte lokaler heller att dela upp barnen i. Jag kan lätt dela upp barnen i flera grupper, men frågan är vart man ska vara? Så lokaler, personalbrist och stora barngrupper gör det jättesvårt att synliggöra på vilket sätt barnens röster blir hörda. Många förskolor får en dipp i enkäter som skickas ut till föräldrar när det gäller hur vi gör för synliggöra [sic] hur vi jobbar med till exempel demokrati, genus osv. Hur synliggör man allt? (Förskollärare 2)

En av Deweys frågor under sin studie på sin försöksskola var: "Går det att nå det enskilda barnet genom att arbeta i mindre grupper- om ca 8-10 barn?". Dewey nämnde även att för att förskolan ska kunna följa läroplanens uppdrag behövs resurser ges som är nödvändiga (Kroksmark 2003:373 - 387). Redan under Deweys tid fanns det reflektion kring svårigheten med att möta det enskilda barnet i en stor barngrupp och även vikten av att det ska finnas tillräckligt med resurser för att en läroplan ska kunna följas. Tittar vi på vad förskolläraren ovan har svarat kan vi se att Deweys reflektioner fortfarande finns kvar i dagens samhälle.

En annan svårighet som förskollärarna tar upp i våra intervjuer var att arbeta med demokrati tillsammans med de yngsta barnen:

Säg de de yngsta, som kanske inte kan prata för sig. Då kan det ju vara just det här att till exempel att det blir mycket mer "titta på", lyssna på barnet i situationen. (Förskollärare 1)

... det sättet som jag tillämpar det på är ju att lyssna in, vad är det de tycker? Vad är det de vill göra för nånting? (Förskollärare 3)

Svårigheten med de yngre barnen kan vi se att förskolläraren lyfter fram att de yngre barnen inte har språket. Tittar vi på Vygotskij betonade han språket som ett viktigt verktyg för delaktighet i det sociala samspelet (Säljö 2011:161). Vi kan däremot tänka oss att demokrati i relation till förskolan ser olika ut beroende på vilken ålder barnen är i, att deras delaktighet uttrycks på olika sätt och inte endast avgörs via språket. Den blivande förskolläraren Olivia Espinoza betonar vikten av att utgå ifrån var barn är i sin process och anpassa verksamheten efter det (2019). Återigen kan vi även titta på hur läroplanen för förskolan är uppbyggd, där vi kan se utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv att historiskt sett grundas läroplanen på olika teorier kring barns utveckling och inläring, både kognitiva och psykosociala teorier där fokus låg på barn i sexårsåldern. Därmed utvecklades samhället och behovet av barnomsorg ökade även för barn i yngre åldrar, vilket resulterade i en förskola för barn mellan 1 - 5 år, med fokus på både omsorg och lärande (Wahlström 2016:100 - 102). Vi tänker oss att desto fler åldrar läroplanen riktar sig till, ju större ansvar läggs på förskolläraren att anpassa den i relation till det enskilda barnet. Tittar vi på svårigheten med att tillämpa demokrati för barn i de yngre åldrarna i förskolan kan vi se att förskolläraren ovan poängterar vikten av att lyssna på barnet, för att göra barnet delaktig.

Sammanfattning och slutdiskussion

I den här uppsatsen har vi undersökt förskollärares tolkning av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan, samt på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet. Vi kommer även här att dela upp det i två rubriker: tolkningar och tillämpningar, för att underlätta läsningen.

Tolkningar

Här kommer vi att diskutera förskollärares tolkningar av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan i relation till tidigare forskning.

Barnet i fokus

Utifrån vårt material kan vi se att majoriteten av förskollärarna vi intervjuade tolkade begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan i relation till begreppet rättigheter, däremot på olika sätt. Att respektera barn, låta deras röster bli hörda, ha en förståelse för barns olikheter och att vara lyhörd.

Klara Dolk tar upp den förskjutning som skett av begreppet demokrati, från ett samhällscentrerat perspektiv till ett individcentrerat perspektiv. Med förändringen har elevers och föräldrars rättigheter inom valfrihet och inflytande blivit central i skolan. Dolk lyfter fram demokratibegreppet utifrån tanken att alla ska vara inkluderade, vilket är huvudsyftet med demokrati (2013:177 - 178). I vårt material, både intervjuer och debattartiklar, kan vi se att ett individcentrerat perspektiv är i fokus. Barns rättigheter var den centrala tolkningen av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Alltifrån att vara lyhörd gentemot en ettåring i en inskolningssituation till att barn ska ha rätt till att påverka sin dag på förskolan.

Något som överraskade oss var att begreppet delaktighet endast nämndes av en förskollärare i våra intervjuer när vi frågade om tolkningar. Tittar vi på Dolk beskriver hon delaktighet som att barn ska få möjligheten att påverka och aktivt vara med i skapandet av normer och relationer i förskolans verksamhet, ett perspektiv där delaktighet ses som politiskt, att barn ska få göra sin röst hörd (2013:33). I likhet med Dolk beskriver även Ribaeus begreppet delaktighet i relation till barns rättigheter. Hon lyfter fram artikel 12 i barnkonventionen, där det står att alla barn har rätt att bli lyssnad på och vara med i beslut som gäller dem (2014:21). När vi läser Dolks och Ribaeus beskrivning av delaktighet kan vi tänka oss att begreppet ingår

i fler förskollärares tankar kring barns rättigheter. När förskollärarna ger oss deras tolkningar av begreppet demokrati upplever vi att de beskriver det i likhet med Dolks och Ribaeus beskrivning av delaktighet, utan att nämna själva begreppet.

Tolkningen vi ser ovan, att demokrati i relation till förskolan ska ha barnet i fokus, genomsyras i vårt insamlade material, vilket bekräftar det som forskningen visar, att det är ett individcentrerat perspektiv i förskolan/skolan.

Samhället i fokus

Agneta Törner tar upp det demokratiska uppdraget som förskolan har och på vilket sätt som det kan tillämpas i praktiken. Hon menar på att det är förskolans uppdrag att leda barn till att bli demokratiska medborgare genom att ta vara på barns inflytande och intresse för att åstadkomma ett lärande (2017:67 - 68). En tolkning av begreppet demokrati vi kan se i vårt material är demokrati i relation till samhället, där en av förskollärarna fokuserade på att förskolans verksamhet ska förbereda barnen på hur ett demokratiskt samhälle är uppbyggt genom att lära sig om rättigheter och även skyldigheter. Hen gjorde en liknelse med "att ge och ta".

I Mats Danells avhandling ligger fokus på elevinflytande från lärares perspektiv där även beskrivningar på hur barn ska förberedas in i ett demokratiskt samhälle anses vara viktigt (2003). Lärarna i Danells avhandling menar på att eleverna måste lära sig att de inte alltid kan få sin vilja igenom, att lyssna in varandra, ta eget ansvar samt följa demokratiska beslut för att olika intressen ska komma fram (2003:61 - 64). Förskolläraren i vår intervju som främst fokuserade på demokrati i relation till förskolan som en förberedelse för samhället svarade i likhet med lärarna i Danells avhandling, att barn ska lära sig om både rättigheter och skyldigheter. Även Dolk tar upp förskollärares syn på demokratiska aktiviteter som lär barn anpassa sig, inte alltid få som de vill och vänta på sin tur som ett sätt att uppfostra (2013:101). Detta får oss att reflektera kring vilka konsekvenser det kan få, om demokrati i relation till förskolan endast ses som ett fostrande och förberedelse inför framtiden, vad händer med barnets rättigheter?

Ett annat perspektiv vi kan se i vårt resultat med samhället i fokus är att förskollärarna tar ner demokrati i samhället till en förskolenivå. Till exempel omröstning i olika former och att barnen ska bilda en egen kultur på förskolan. I likhet med vårt insamlade material skriver

Ribaeus att enligt skolverket utvecklas en demokratisk kompetens hos barn genom möjligheter till inflytande och delaktighet. Barn bör få möjlighet att delta i och påverka beslutsfattande situationer, de bör även få delta i meningsfulla demokratiska aktiviteter och lära sig demokratins villkor (2014:25). Vi kunde även se en problematik i vårt resultat, där vi reflekterar kring om barns sociala förmåga spelar en avgörande roll för deras demokratiska möjligheter. Däremot reflekterar vi i likhet med Ribaeus tankar, om att delaktighet inte endast handlar om att bestämma saker, utan att oavsett inställning och åsikt ska alla inkluderas i den gemenskapen som finns på förskolan (2014:25).

Tillämpningar

Här kommer vi diskutera på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet i relation till tidigare forskning. Vi kommer även här utgå ifrån de underrubriker vi valde att använda oss utav i resultatdelen, för att underlätta läsningen.

Förhållningssätt

Ribaeus tar upp vikten av att som förskollärare reflektera kring och diskutera sitt egna förhållningssätt i relation till de grundläggande värderingarna på förskolan. Hon tar även upp vikten av att barn själva ska få lära sig att diskutera, lyssna och debattera, eftersom skolverket påpekar att genom samspel med andra människor utvecklas en demokratisk kompetens (2014:26). Vi kan se att förhållningssättet lyfts upp i våra intervjuer som en del av demokrati i förskolans verksamhet. Där poängterade förskollärarna vikten av att i ett ledarskap lyssna in, vara flexibel, ta ansvar, följa barns intresse och erbjuda dem valmöjligheter.

Ribaeus resultat visar att förskollärarna i hennes avhandling skapar möjligheter för att ge barn inflytande, till exempel lär de ut och låter barnen prova på olika demokratiska verktyg för att ta ansvar i förskolans verksamhet, vilket förskollärarna poängterar ligger i deras egna förhållningssätt (2014:99 - 100). Tittar vi på vårt resultat kan vi se samma tanke hos förskollärarna vi intervjuade, att i ett demokratiskt förhållningssätt lära ut till barnen hur man är mot varandra, till exempel lyfts det fram i våra intervjuer att lära barnen att prata med varandra istället för att slåss och att ta ansvar för sina egna handlingar. Ett verktyg som lyfts fram, är exempelvis, att lära ut "stopp-handen" till barnen, för att visa att man inte vill.

En förskollärare tar upp i vår intervju att hanteringen av ledarskapet i sitt förhållningssätt är

viktigt i situationer när barn "sätter sig på tvären" och inte tycker att den planerade aktiviteten är rolig. Här kan vi se, i likhet med Ribaeus resultat, att det förskolläraren anser är viktigt, är att följa barns initiativ och intresse (2014:126). Det är intressant att se att Ribaeus resultat visar att det är främst i sådana situationer, när barn säger emot, som barn får som mest inflytande i verksamheten (2014:131). Att ha som förhållningssätt att låta barn ha inflytande var något som togs upp i våra intervjuer i relation till att erbjuda barn valmöjligheter, däremot lyftes det fram att valen bör begränsas och inte vara för stora. I Thörners avhandling problematiseras den synen på barn att de både ses som kompetenta och även i behov av stöd, att som förskollärare balansera mellan de två synsätten och det finns en svårighet med att se på barn på ett enhetligt sätt. Risken med att ha synsättet att se barn som kompetenta kan ge konsekvenser där barn ges ansvar för sådant de inte bör ha ansvar för (Thörner 2017:62 - 63). I de valmöjligheter som nämns i våra intervjuer ger förskollärarna barnen ett begränsat val. I ena situationen får ett barn välja mellan två olika jackor innan utgång. I den andra situationen får ett barn välja sittplats vid lunchen, vid endast ett specifikt bord. Vi kan se i våra intervjuer att förskollärarna balanserar mellan de två synsätten i sitt förhållningssätt. Att se barnen som kompetenta och ge de valmöjligheter, men även att begränsa valet för att inte ge barnen för stort ansvar.

Aktiviteter

Vårt resultat visar att i planerade aktiviteter tillämpas demokrati praktiskt av förskollärare på olika sätt. De aktiviteter som togs upp av förskollärarna, både i våra intervjuer och i en debattartikel, var omröstning i form av handuppräckning eller lego och även ett så kallat måndagsmöte, där en liten grupp barn på en förskola får vara med och planera veckan som kommer. I måndagsmötet berättar förskolläraren att genom att låta barnen vara med och planera veckan, involveras de i verksamheten. Dolk skriver att barnråd är en aktuell aktivitet i förskolorna för att ge barn möjlighet att framföra sina egna tankar och åsikter, och med det kunna påverka sin vardag, vilket möjliggör att barn får komma i kontakt med demokratiska grunder genom beslutsfattande och samspel med andra (2013:148 - 149). Formen på barnrådet möter målen i förskolans läroplan (Skolverket 2018:16). Vi kan se att det endast var en av förskollärarna som använder sig av formen barnråd. De andra förskollärarna tog upp omröstning genom handuppräckning eller lego för att praktiskt tillämpa demokrati i förskolan. Det är intressant att reflektera kring på vilket sätt barn får vara med i planeringen av verksamheten utan att vara delaktiga i beslutsfattande situationer, som till exempel barnrådet. Däremot kan vi tänka oss att det finns andra sätt att tillämpa demokrati praktiskt i förskolans

verksamhet, kan det vara så enkelt som att följa barns intressen?

Vårt resultat visar även att det var skillnad på att tillämpa demokrati praktiskt beroende på vilken ålder barnen är i. Forskning visar på att verksamma personer inom förskolan ser barns ålder som en svårighet när det kommer till att arbeta med barns inflytande (Ribaeus 2014:75). Forskningen visar även på att delaktighet och inflytande kopplas samman med ett önskvärt beteende som uppfylls av de äldre barnen (Dolk 2013:171). Aktiviteterna som tillämpas av förskollärarna i vårt resultat är främst för de äldre barnen. Det får oss att reflektera kring om de yngre barnen inte får möta demokrati i samma utsträckning som de äldre barnen eller om demokratin uttrycks på olika sätt, eftersom vi kan se att en förskollärare lyfter fram att demokrati för de yngre barnen kan vara att få valmöjligheten att välja frukt.

Rutiner

I vårt resultat ser vi att rutiner, såsom vila och matsituationer anses vara ett hinder för demokratiarbetet i förskolans verksamhet, eftersom att barns valmöjligheter minskar, enligt förskollärarna. Forskning visar att barns inflytande främst handlar om rätten att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på, än att vuxna tar hänsyn till barns åsikter. Vad som anses vara barns bästa, utifrån de vuxna, krockar med barns vilja (Ribaeus 2014:23). Vi kan se att en förskollärare från våra intervjuer tar upp balansen mellan kunskapen om vad som är barnets bästa i en viss situation och barnets egna åsikter, där barnet tydligt visar att hen inte vill vila och att förskolläraren låter barnet visa sin åsikt, men bestämmer vad som gäller. Vi upplever att det är i rutinsituationer, såsom vila eller vid måltider som tillämpning av demokrati i det praktiska arbetet minskar. Vi kan tänka oss, utifrån forskningen, att barns bästa sätts i fokus i sådana situationer där omsorg prioriteras, vilket medför att barns valmöjligheter minskar.

I våra intervjuer tar en förskollärare upp en situation när ett barn inte vill följa med barngruppen ut, där förskolläraren tar hänsyn till barnets åsikt genom att lyssna in vad barnet vill. I denna situation balanserar förskolläraren mellan att tillgodose både hela barngruppen och det individuella barnet. I Thörners avhandling kan vi se att denna utmaning som förskolläraren i situationen ovan möter är en del av förskollärares vardag, att förskolans verksamhet både ska utgå ifrån den enskilda individens och gruppens intresse (2017:65). Thörner tar upp att när förskollärare styr barn begränsas respekten för barns frihet, vilket medför att den demokratiska fostran motarbetas (2017:68). Däremot kan vi se att förskollärare i vårt material poängterar vikten av att respektera barn och deras åsikter, genom att lyssna in

och samtala med barnen.

Svårighet

I våra intervjuer ställde vi frågan till förskollärarna: ser du några svårigheter med att praktiskt tillämpa demokrati i förskolans verksamhet? Där fick vi olika perspektiv på vilka svårigheter som fanns. En svårighet handlade om vilken syn på demokrati som finns i arbetslaget, till exempel synen på demokrati utifrån läroplanen och förhållningssätt. En annan svårighet handlade om organisatoriska faktorer såsom stora barngrupper, personalbrist och lokaler. Den sista svårigheten som vi kunde se handlade om barns ålder.

Ribaeus resultat visar att förskollärarnas förhållningssätt kan vara ett hinder för barns inflytande, där rädslan av att tappa kontrollen kan uppstå när förändringar sker och förskollärarna behöver tänka om (2014:75). I likhet med forskningen kan vi se att förskollärares förhållningssätt kan vara en svårighet när det kommer till att tillämpa demokrati praktiskt i förskolans verksamhet. En av förskollärarna i vårt resultat lyfter fram att bristande syn i arbetslaget försvårar arbetet med demokrati, hen menar på att viljan måste finnas hos alla för att upprätthålla ett demokratiskt förhållningssätt som hen även kopplar till läroplanen. Förskolläraren poängterar även att personalen på förskolan bör ha ett demokratiskt förhållningssätt gentemot varandra för att vara goda förebilder för barnen. Vi kan se att i Ribaeus avhandling lyfter hon fram att vuxna är viktiga förebilder, barns respekt och förståelse för de skyldigheter och rättigheter som finns i ett demokratiskt samhälle påverkas av vuxnas förhållningssätt (Ribaeus 2014:150).

En annan svårighet som en av förskollärarna lyfts fram är organisatoriska faktorer, såsom stora barngrupper, personalbrist och lokaler. Hen menar att på grund av dessa faktorer är svårigheten att låta alla barn få sin röst hörd. I likhet med vårt resultat visar även forskning på att organisatoriska faktorer påverkar förskolans arbete, där barns inflytande blir åsidosatt (Ribaeus 2014:75) (Thörner 2017:65). Med tanke på vad forskning visar och vad vårt resultat visar är det intressant att ifrågasätta de stora barngrupperna och personalbristen som finns i förskolans verksamhet.

Som vi tidigare diskuterat visar forskning att ålder har betydelse för vilket inflytande som är möjligt att ge barn, där förskollärare anser sig använda sig av hårdare ramar när det kommer till yngre barn, för att de upplever att verksamheten fungerar bättre (Danell 2003:72) (Ribaeus

2014:79). Tittar vi på vårt resultat ser vi likhet med forskningen, eftersom det visar att ålder lyfts upp som en svårighet, där förskollärarna menar på att de yngre barnen inte kan uttrycka sig via språket utan fokus blir att lyssna in barnets kroppsspråk eller andra signaler.

Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis kan vi se, utifrån vårt insamlade material, att på vilket sätt förskollärare tolkar begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan uttrycker sig på två olika sätt. Vårt material visar två olika tolkningar av begreppet demokrati: barnet i fokus och samhället i fokus. I vår andra frågeställning kan vi se att på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet beror på hur deras tolkning av demokrati uttrycker sig.

I vår inledning ställde vi oss frågan om dessa två tolkningar står mot varandra eller om de går hand i hand, även vilket perspektiv som främst arbetas med i förskolans verksamhet. Vårt resultat visar att den största delen är barnet i fokus, där barns rättigheter och trygghet prioriteras. Vi upplevde att förskollärarnas vision är att ha barnet i fokus men att den praktiska verksamheten försvårar arbetet med demokrati, där till exempel stora barngrupper, brist på personal och ålder på barnet kan göra det är svårt att möta varje enskilt barn, framför allt i rutinsituationer där omsorg är i fokus. Som vi tidigare nämnt är det intressant att se att redan under Deweys tid reflekterades det kring det enskilda barnet i relation till den stora barngruppen och om mindre barngrupper kan möjliggöra att kunna möta det enskilda barnet. Även vår forskning visar på att stora barngrupper kan påverka förskolans arbete. Tittar vi på vårt insamlade material, ställer vi oss frågan: varför är det stora barngrupper i förskolans verksamhet, när forskningen visar det motsatta? Situationer där dilemmat mellan att följa individen eller kollektivet försvårade arbetet med demokrati. Att arbeta med demokrati i förskolans verksamhet kan vi se, utifrån vårt material, innefatta många olika delar. Alltifrån att en ettåring ska få göra sina röst hörd till att kunna ha omröstningar vid samlingssituationer. Med vårt material kan vi se att dessa två tolkningar inte går mot varandra, istället går de hand i hand men beroende på vilken situation det gäller kan den ena väga mer än den andra.

I vår framtida profession som förskollärare tar vi med oss medvetenheten om att arbetet med demokrati i relation till förskolan kan se olika ut beroende på situation. Däremot är det vi som förskollärare som har ansvaret att upprätthålla arbetet med demokrati i förskolans verksamhet, utifrån läroplanen.

I vår uppsats har vi fokuserat på förskollärares tolkning och praktisk tillämpning av begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan. Under vår bearbetning av vårt material uppstod det reflektioner kring begreppet makt kopplat till demokrati, vi reflekterade över att vi endast har förskollärares perspektiv på demokrati i förskolan. Hade vi istället valt att fokusera på barns perspektiv kan vi tänka oss att vårt resultat hade sett annorlunda ut. Vi kan tänka oss att det vore en intressant fortsatt forskning av vårt arbete, att analysera maktförhållandet mellan barn och vuxen, eftersom vi upplevde att demokrati i förskolan innefattar relationen mellan barn och vuxen.

Referenslista

Danell, Mats (2003). *Vad händer i skolans hus? [Elektronisk resurs] hur lärare uppfattar och formar elevers inflytande*. Lic.-avh. , 2003

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:ltu:diva-26608> (2018-12-14)

Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn- Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront förlag

Espinoza, Olivia (2019). Förskolan ger inte alla barn samma möjlighet att utvecklas. *Metro*, 23 Januari.

<https://www.metro.se/artikel/debatt-f%C3%B6rskolan-ger-inte-alla-barn-samma-m%C3%B6jligheter-att-utvecklas> (2019-03-13)

Kroksmark, Tomas (red.) (2003). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Löfdahl, Annica (2014). God forskningssed - regelverk och etiska förhållningssätt.

I: Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red.) (2014) *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1. uppl. Stockholm: Liber. s, 32-43.

Löfgren, Håkan (2014). Lärarberättelser från förskolan. I: Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1. uppl. Stockholm: Liber s, 144-154

Nylund, Monica (2014). Att lära barn demokrati. *Förskolan*, 11 november 2014. <https://forskolan.se/att-lara-barn-demokrati/> (2019-03-13)

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 4. uppl. Lund: Studentlitteratur

Ribaeus, Katarina (2014). *Demokratiuppdrag i förskolan*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2014

Tillgänglig på Internet: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697246/FULLTEXT01.pdf>

(2018-12-14)

Regeringen (2018). *Barnkonventionens väg mot svensk lag*. Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionens-vag-mot-svensk-lag/>

(2019-03-13)

Riksdagen (2017). *Demokratin i samhället. Studiematerial från riksdagen*. Tillgänglig på Internet: <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ner/studiematerial/demokratin-i-samhallet.pdf> (2019-03-13)

Skolverket (2019). *Arbeta med förskolans värdegrund*.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/arbete-med-skolans-vardegrund> (2019-03-13)

Skolverket, (2018). *Läroplan för förskolan, Lpfö 18*. Tryck: DanagårdLitho 2018

Smidt, Sandra (2010). *VYGOTSKIJ och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB

Sundgren, Gunnar (2011). John Dewey - reformpedagog för vår tid? I: Forsell, Anna (2011) *Boken om pedagogerna*. 6 uppl. Stockholm: Liber AB s, 103-130

Säljö, Roger (2011). L. S. Vygotskij - forskare, pedagog och visionär. I: Forsell, Anna (red.) *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber. s, 153-178

Södertörns högskola (2018). *GDPR för dig som skriver uppsats*. Tillgänglig på Internet: <https://www.sh.se/download/18.2227a0ae1689511f5686bc1/1549439624828/Handledning%20för%20studenter.pdf>

Thörner, Agneta (2017). "Vi kan inte bara utgå från barnens intresse" [Elektronisk resurs] *Pedagogers guidning av barns intresse i förhållande till förskolans målstyrning*. Lic.-avh. , 2017

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-11497>

(2018-12-14)

Villanueva Gran, Tora (2009). Barnens eget måndagsmöte. *Förskolan* 29 November.

<https://forskolan.se/barnens-eget-mandagsmote/> (2019-03-13)

Wahlström, Ninni (2016). *Läroplansteori och didaktik*. 2 uppl. Gleerups Utbildning AB.

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide: C-uppsats

Syfte:

Syftet med uppsatsen är att undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Uppsatsen kommer även undersöka på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar demokrati i förskolans verksamhet.

Våra forskningsfrågor:

- Hur tolkas begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan av förskollärare?
- På vilket sätt tillämpas demokrati praktiskt av förskollärarna i förskolans verksamhet?

Svaren på intervjun är endast för oss som gör undersökningen.

1. Hur länge har du arbetat inom barnomsorgen?
2. Vad fick dig att välja förskolläraryrket?
3. Kan du beskriva vad demokrati är för dig med tre ord?
  - Varför just dessa?
4. Hur tolkar du begreppet demokrati utifrån förskolans läroplan?
5. På vilket sätt anser du att barnen kommer i kontakt med begreppet demokrati i förskolan?
  - Vi tänker på olika situationer, vilka sätt, olika demokratiska handlingar.
6. Hur tillämpar du läroplanens demokratibegrepp i verksamheten?
  - Kan du ge exempel.
7. Ser du några svårigheter i att tillämpa demokrati i verksamheten?
  - Kan du ge exempel?
8. Genom den här intervjun, har det kommit upp några nya tankar som du skulle vilja dela med dig av?

Bilaga 2

Samtyckesblankett förskolechef

Information om vår undersökning som handlar om demokrati i förskolans praktiska verksamhet.

Vi är studenter på förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare. Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Uppsatsen kommer även undersöka på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar läroplanens demokratibegrepp i förskolans verksamhet.

För att samla in material till studien skulle vi gärna vilja intervjua två stycken förskollärare från er verksamhet. Vi skulle vilja boka in intervjuer under vecka 10. Vi skulle då vilja spela in intervjuerna med ljudupptagning.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill jag be om ditt medgivande för deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär.

Personuppgiftsansvarig: Undersökningen/studentarbetet genomförs som en del av studenternas utbildning vid Södertörns högskola som är juridiskt ansvarig för studenternas

personuppgiftsbehandlingar. Du kan alltid nå Södertörns högskola via e-post registrator@sh.se eller telefon 08 608 40 00.

Dataskyddsbud: Har du funderingar eller klagomål kring hur dina personuppgifter behandlas kan du alltid vända dig till Södertörns högskolas dataskyddsbud via dataskydd@sh.se. Dataskyddsbudet är expert på reglerna för personuppgifter och har rätt att granska hur högskolans studenter och personal behandlar personuppgifter.

Lagringstid: Personuppgifterna kommer bevaras till dess att uppsatsen är godkänd och kommer därefter att förstöras.

Rättigheter: Enligt EUs dataskyddsförordning har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsning eller att invända mot behandling av personuppgifter.

Klagomål: Du har alltid rätt att lämna klagomål till Datainspektionen. Du når dem via e-post: datainspektionen@datainspektionen.se eller telefon 08-657 61 00.

Kontakta gärna oss eller vår handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,

Frida Granqvist och Rebecca Lahti

Frida Granqvist

073 777 39 62

frida01.granqvist@student.sh.se

Rebecca Lahti

076 716 41 35

rebecca01.lahti@student.sh.se

Vår handledare:

Kristin Halverson

Södertörns högskola

kristin.halverson@sh.se

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag **samtycker** till att jag deltar i studien:

Ditt namn: .....

Underskrift.....

Formuläret återlämnas till Frida Granqvist/Rebecca Lahti senast den 8/3-19. Om du inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.

Bilaga 3

Samtyckesblankett förskollärare

Information om vår undersökning som handlar om demokrati i förskolans praktiska verksamhet.

Vi är studenter på förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare. Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka förskollärares tolkning av begreppet demokrati, utifrån förskolans läroplan. Uppsatsen kommer även undersöka på vilket sätt förskollärare praktiskt tillämpar läroplanens demokratibegrepp i förskolans verksamhet.

För att samla in material till studien skulle vi gärna vilja intervjua dig som förskollärare. Vi skulle vilja boka in en intervju under vecka 10. Vi skulle då vilja spela in intervjuerna med ljudupptagning, om du tillåter det.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill jag be om ditt medgivande för deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär.

Personuppgiftsansvarig: Undersökningen/studentarbetet genomförs som en del av studenternas utbildning vid Södertörns högskola som är juridiskt ansvarig för studenternas personuppgiftsbehandlingar. Du kan alltid nå Södertörns högskola via e-post registrator@sh.se eller telefon 08 608 40 00.

Dataskyddsbud: Har du funderingar eller klagomål kring hur dina personuppgifter behandlas kan du alltid vända dig till Södertörns högskolas dataskyddsbud via dataskydd@sh.se. Dataskyddsbudet är expert på reglerna för personuppgifter och har rätt att granska hur högskolans studenter och personal behandlar personuppgifter.

Lagringstid: Personuppgifterna kommer bevaras till dess att uppsatsen är godkänd och kommer därefter att förstöras.

Rättigheter: Enligt EUs dataskyddsförordning har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsning eller att invända mot behandling av personuppgifter.

Klagomål: Du har alltid rätt att lämna klagomål till Datainspektionen. Du når dem via e-post: datainspektionen@datainspektionen.se eller telefon 08-657 61 00.

Kontakta gärna oss eller vår handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,

Frida Granqvist och Rebecca Lahti

Frida Granqvist

073 777 39 62

frida01.granqvist@student.sh.se

Rebecca Lahti

076 716 41 35

rebecca01.lahti@student.sh.se

Vår handledare:

Kristin Halverson

Södertörns högskola

kristin.halverson@sh.se

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag samtycker till att jag deltar i studien:

Ditt namn: .....

Underskrift.....

Formuläret återlämnas till oss vid intervjutillfället. Om du inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.